

JAROSŁAW RÓŻAŃSKI OMI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

 <https://orcid.org/0000-0002-1678-2487>

e-mail: j.rozanski@uksw.edu.pl

WSPÓLNY SPRZECIW CHRZEŚCIJAN I MUŻULMANÓW WOBEC PRZEMOCY W REPUBLICE ŚRODKOWOAFRYKAŃSKIEJ

Christians and Muslims Joint Opposition to Violence in the Central African Republic

Abstrakt: W artykule przeanalizowano wspólne działania chrześcijańskich i mużulmańskich przywódców religijnych Republiki Środkowoafrykańskiej podjęte w odpowiedzi na eskalację przemocy w czasie trzeciej wojny domowej. Wykazano, że konflikt ten – mimo częstego przedstawiania go w mediach jako wojny religijnej – miał przede wszystkim podłoże polityczne i ekonomiczne, natomiast religia była instrumentalizowana dla osiągnięcia partykularnych celów. Omówiono działalność Platformy Wyznań Religijnych (PCRC), obejmującą mediację, dialog międzyreligijny, przeciwdziałanie mowie nienawiści oraz organizowanie pomocy humanitarnej. Zwrócono uwagę na wysiłki duchownych w zakresie rozbierania społeczeństwa, wspierania ofiar przemocy, promowania pokoju oraz demaskowania manipulacji narracją religijną. W konkluzji podkreślono, że międzyreligijna współpraca okazała się jedną z nielicznych skutecznych dróg budowania pokoju w kraju dotkniętym strukturalną niestabilnością, ubóstwem i rywalizacją o zasoby naturalne.

JAROSŁAW RÓŻAŃSKI OMI – prof. dr hab.; misjolog-afrykanista, religioznawca; od 1999 r. pracownik na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W latach 2004–2013 kierownik Katedry Historii Misji oraz kierownik Sekcji Misjologii, a od 2013 r. kierownik Katedry Misjologii. Ponadto jest członkiem Komitetu Episkopatu Polski ds. Dialogu z Religiami Pozachrześcijańskimi, w latach 2002–2012 był wiceprzewodniczącym, a od 2012 r. jest członkiem zarządu Polskiego Towarzystwa Afrykanistycznego. Jest także członkiem Rady Programowej Festiwalu Nauki w Warszawie. Autor, redaktor i współredaktor wielu książek i artykułów naukowych i popularnonaukowych, haseł encyklopedycznych oraz recenzji naukowych. Organizator i współorganizator wielu konferencji i sympozjów naukowych, także międzynarodowych. Redaktor naczelny (2011–) czasopisma naukowego „Lumen Gentium. Zeszyty misjologiczne”.

Słowa kluczowe: dialog międzyreligijny, Republika Środkowoafrykańska, przemoc i konflikt zbrojny, Platforma Wyznań Religijnych, manipulacja religią, pojednanie, współpraca chrześcijańsko-muzułmańska.

Abstract: The article examines the joint efforts of Christian and Muslim religious leaders in the Central African Republic in response to the escalation of violence during the Third Civil War. It demonstrates that, despite its frequent portrayal in the media as a religious conflict, the war was driven primarily by political and economic factors, with religion being instrumentalized for partisan purposes. Particular attention is given to the work of the Interreligious Platform (PCRC), which engaged in mediation, interreligious dialogue, countering hate speech, and providing humanitarian assistance. The article also highlights the involvement of clergy in disarmament initiatives, support for victims of violence, peacebuilding actions, and exposing the manipulation of religious narratives. The conclusion emphasizes that interreligious cooperation proved to be one of the few effective pathways to peace in a country marked by structural instability, poverty, and competition for natural resources.

Key words: interreligious dialogue, Central African Republic, violence and armed conflict, Interreligious Platform (PCRC), religious manipulation, mediation and reconciliation, Christian-Muslim cooperation.

Od czasu uzyskania niepodległości w 1960 r. Republika Środkowoafrykańska targana była przez zamachy stanu i nieustanne zmiany w strukturach państwowych. W sumie kraj ten doświadczył pięciu zamachów stanu, po których następowały zmiany strukturalne (sześć republik), w tym uchwalenie aż ośmiu konstytucji. Większość mieszkańców – ponad połowa ma mniej niż 18 lat – nie zaznała życia w pokoju, gdyż ostatnie walki zbrojne toczą się tam od ponad 25 lat. Najgroźniejsza i najbardziej okrutna wybuchła w 2013 r., kiedy to zbrojna koalicja Seleka zajęła Bangi, stolicę kraju. Było to tzw. trzecia wojna domowa. W dniu 24 marca 2013 r. prezydentem Republiki Środkowoafrykańskiej ogłosił się Michel Djotodia, przywódca rebeliantów. Jednak nowy prezydent nie potrafił zapanować nad rabunkami i terrorem swoich oddziałów. Wtedy do walki z siłami Seleka¹ włączyły się oddziały nowego ruchu – Antibalaka². W mediach wojna ta przedstawiana

¹ Seleka w języku sango oznacza przymierze.

² Powszechnie wiąże się pochodzenie tej nazwy z tłumaczeniem *anti-balaka* – anty-maczeta, ale to nie znajduje potwierdzenia w języku sango, ani w innych, lokalnych językach. Bardziej słuszne wydaje się wiązanie terminu *anti-balaka* z działaniem grisek, które mają chronić przed kulami karabinów AK (franc. *anti-balles AK*).

była powszechnie jako wojna religijna, islamsko-chrześcijańska. Odwoływano się przy tym do bardzo powierzchownej obserwacji składu wyznaniowego obydwu grup zbrojnych: członkowie Seleka byli w większości muzułmanami, a Antibalaka w dużym procencie chrześcijanami. Jednak mimo tych pozorów wojna ta nie nosiła żadnych znamion typowych dla wojny religijnej. Religia też nie stanowiła przyczyny konfliktu, nawet trzeciorzędnej³.

Radykalizacja konfliktu zbrojnego w Republice Środkowoafrykańskiej i próba uzasadniania go przesłankami religijnymi spotkała się ze zdecydowanym sprzeciwem głównych przywódców religijnych chrześcijańskich i muzułmańskich z tego kraju. Ich postawa zachęciła wielu innych do szczerego i zdecydowanego zaangażowania się na rzecz powstrzymania spirali przemocy, zachęty do pojednania i pokoju. Działaniom tym towarzyszyła także konkretna pomoc potrzebującym, niezależnie od ich wyznania. Był to wyraz szeroko rozumianego dialogu międzyreligijnego, który – oprócz dialogu teologicznego, dialogu doświadczenia religijnego i dialogu życia – wyraża się także w dialogu zaangażowania społecznego (troska o sprawiedliwość i pokój, prawa człowieka) oraz dialogu dzieł, rozumianego tutaj jako zaangażowanie się w szeroko pojętą pomoc w rozwoju. Teologiczną inspiracją tych działań było wspólne przekonanie, które wyraził m.in. papież Franciszek podczas spotkania z muzułmanami w Bangi, że Bóg jest pokojem⁴.

Platforma Wyznań Religijnych – wskazanie na Boga, który jest Pokojem

Myśl o założeniu Platformy Wyznań Religijnych Republiki Środkowoafrykańskiej (PCRC) zrodziła się u początku tzw. drugiej wojny domowej w 2012 r., chociaż oficjalnie powstała ona dopiero w 2013 roku. Jej początki związane są z troską o autentyczne życie religijne wiernych, wykazywaną przez lokalnych przywódców dwóch wyznań chrześcijańskich i przywódcy religijnego muzułmanów. „Był 15 grudnia 2012 roku, na długo przed przejęciem władzy przez rebeliantów Seleki, a z głębi kraju napływały niepokojące

³ Obszernie na ten temat m.in. w: J. Różański, *Walki Seleka i Antibalaka (Republika Środkowoafrykańska) – wojna niereligijna*, w: *Collectanea Sudanica et Africana*, vol. 4, red. W. Cisko, J. Górka, J. Różański, Pelplin 2025, s. 113–152.

⁴ Por. Franciszek, *Rencontre avec la communauté musulmane. Discourse du Saint-Père. Mosquée centrale de Koudoukou, Bangui (République centrafricaine)*, 30 XI 2015, http://www.vatican.va/content/francesco/fr/speeches/2015/november/documents/papa-francesco_20151130_repubblica-centrafricana-musulmani.html [22.10.2020].

wieści. Rozmawiałem z pastorem i skontaktowaliśmy się z arcybiskupem. Od razu zrozumiał, o co toczy się gra” – mówił o tych początkach imam Oumar Kobine Layama, przewodniczący Wysokiej Rady Islamskiej Republiki Środkowoafrykańskiej. Pastorem, którego wspominał był Nicolas Guerekoyame, przewodniczący Środkowoafrykańskiego Aliansu Ewangelickiego, natomiast ordynariuszem Bangi był dopiero co mianowany (14 maja 2012 r.) abp Dieudonné Nzapalainga. „Były ofiary śmiertelne, muzułmanie zabijali chrześcijan, niszczone świątynie i kościoły... Niewyobrażalne w kraju, w którym rodziny mieszkają się z chrześcijanami i muzułmanami! Jeszcze zanim otrzymaliśmy potwierdzenie o zamieszkach, widzieliśmy zagrożenie” – potwierdził słowa imama arcybiskup, odpowiadając na pytanie szwajcarskiego dziennikarza⁵.

Zagrożeniem, które dostrzegli miejscowi przywódcy religijni była instrumentalizacja religii w walce politycznej o zasoby kraju. To zagrożenie rozwijało się wraz z walkami, napadami, rabunkami i masakrami. Swój punkt szczytowy osiągnęło podczas trzeciej wojny domowej, którą nagminnie ukazywano w mediach zachodnich jako wojnę religijną dwóch ugrupowań – „muzułmańskich” bojowników z oddziałów Seleka oraz „chrześcijańskich” bojowników z oddziałów Antibalaka. Dla tych trzech przywódców religijnych jednak nie było muzułmańskich bojowników Seleki po jednej stronie i chrześcijańskich milicji samoobrony, znanych jako Antibalaka, po drugiej stronie. To Bóg stał się zakładnikiem wyrachowanych, doczesnych dążeń ludzkich. Inspiratorzy i przywódcy walczących ugrupowań wzięli też jako zakładników wiernych z dwóch wielkich religii. Dlatego też w 2013 r. abp Dieudonné Nzapalainga, imam Oumar Kobine Layama i pastor Nicolas Guerekoyame powołali Platformę Wyznań Religijnych Republiki Środkowoafrykańskiej, która sprzeciwiała się zdecydowanie politycznej instrumentalizacji religii.

Mechanizm tej instrumentalizacji religii ukazał w sposób niezwykle prosty i przejrzysty bp Nestor Désiré Nongo Aziagbia, ordynariusz Bos-sangoa, w orędziu bożonarodzeniowym, skierowanym do wiernych swojej diecezji. Podkreślił w nim, że społeczności chrześcijańska i muzułmańska „są zakładnikami zbrodniczej logiki” walczących ze sobą grup w Republice Środkowoafrykańskiej”. Zaznaczył przy tym, że „zmiana obiecywana przez tych handlarzy iluzji [Seleka – JR] okazała się niczym innym jak cierpieniem i udręką dla mieszkańców Afryki Środkowej”. Wskazał przy tym

⁵ A. Allemand, *Imam, archevêque et pasteur: «Ne laissons pas la religion être instrumentalisée!», “Tribune de Genève”, 19 VIII 2015, <https://www.tdg.ch/imam-archeveque-et-pasteur-ne-laissons-pas-la-religion-etre-instrumentalisee-180978394665> [23.08.2025].*

na najgorsze cierpienia ludności: gwałty, zamachy i morderstwa, żądania okupu za porwanych, niszczenie cudzego mienia, kradzież bydła, niszczenie pól, podpalanie domów i wiosek, akty wandalizmu wobec struktur administracyjnych, niszczenie pamięci historycznej poprzez niszczenie archiwów, grabież i płądrowanie niemal wszystkich struktur kościelnych, profanacje kościołów oraz wszelkiego rodzaju inne nadużycia. Stąd też powstała reakcja zbrojna Antibalaka. Jednak bp Nongo Aziagbia zaznaczył, że te starcia, które przerodziły się w zbrodniczą logikę, tragiczną dla ludności, muszą być przezwyciężone. „Musimy bezwzględnie zerwać z tym niefortunnym utożsamianiem Antibalaka z ruchami chrześcijańskimi, a Seleka z muzułmanami” – podkreślił biskup. „W rzeczywistości przecież nie wszyscy Antibalaka są chrześcijanami i nie wszyscy chrześcijanie są Antibalaka. To samo dotyczy Seleka i muzułmanów”⁶. Słowa z tego orędzia bożonarodzeniowego potwierdzały liczne sytuacje w terenie. I tak na przykład, gdy 30 września 2013 r. doszło do walk mieszkańców Bangassou i oddziałów Seleka, bp Juan José Aguirre Muñoz, miejscowy ordynariusz, wysłał dwóch wikariuszy w białych sutannach, aby spróbowali uspokoić sytuację, i poprosili imama oraz przedstawiciela młodych muzułmanów o pomoc w przywróceniu pokoju. „Prawdziwym problemem nie jest konflikt religijny, chrześcijan z muzułmanami, ale ciągłe nadużycia popełniane przez rebeliantów wobec ludności” – stwierdził na koniec swej relacji bp Aguirre Muñoz⁷.

„Nie możemy ignorować działań Seleka, które teraz prowokują te antymuzułmańskie reakcje” – wtórował niejako biskupowi Nongo Aziagbia imam Kobine Layama, podkreślając, że „niektórzy imamowie relacjonują sytuację z tendencyjnym spojrzeniem na sprawę: potępiają jedynie przemoc chrześcijan wobec muzułmanów, nie wspominając o czynach Seleka. [...] Kiedy byli u władzy [Seleka – JR], nie potrafili zarządzać krajem; rabowali i dopuszczali się okrucieństw. Gdyby muzułmanie Afryki Środkowej nie zdecydowali się na milczenie, nie trwałoby to dłużej niż miesiąc. Jeśli chcemy pokoju, musimy być bezstronni i potępiać wszelkie okrucieństwa”. Imam potwierdził, że kryzys w Afryce Środkowej ma charakter „wojskowo-polityczny, a nie religijny”,

⁶ Agence Fides, *Pour l'Evêque de Bossangoa, «il faut sortir de la logique de l'affrontement religieux. Nous nous trouvons face à des actes criminels»*, 1 VIII 2014, https://www.fides.org/fr/news/36880-AFRIQUE_AFRIQUE_CENTRAFRICAINE_Pour_1_Eveque_de_Bossangoa_il_faut_sortir_de_la_logique_de_l_affrontement_religieux [19.07.2025].

⁷ Agence Fides, *Rébellion de la population à Bangassou suite aux abus de la Seleka. Selon l'Evêque, «la situation est explosive»*, 1 X 2013, http://www.fides.org/fr/news/36207-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Rebellion_de_la_population_a_Bangassou [14.07.2025].

przypominając, że „na czele Seleka nie stoi imam!”, tak jak i Antibalakom nie przewodzą ani księża, ani pastorzy. „Żaden przywódca religijny w kraju nie wzywał do konfliktu międzyreligijnego: dowodem jest to, że jesteśmy razem” – dodał imam, który wraz z arcybiskupem Bangui wciąż apelował o pokój i odwiedzał uciekinierów. Wreszcie imam w tym samym wystąpieniu sprzeciwił się próbom zagranicznych grup islamistycznych, takich jak Al-Kaida Islamskiego Maghrebu (AQIM) i Boko Haram z Nigerii, próbujących włączyć się w walkę w Afryce Środkowej, by „pomścić muzułmanów”. „Jeśli niepewność się utrzyma, a granice pozostaną nieszczerne, obawiamy się, że mogą dotrzeć do Republiki Środkowoafrykańskiej” – oświadczył imam. „Ale my nie mamy z nimi nic wspólnego! Obiecują pomścić muzułmanów, ale o czym my mówimy? My, muzułmanie, nie domagamy się zemsty; Bóg nakazuje nam być twórcami pokoju. I nie wszyscy chrześcijanie tutaj są zaangażowani w walkę z muzułmanami; niektórzy nawet chronią ich w swoich parafiach”⁸.

O woli ludu, który pragnie zmian i chce żyć zgodnie z prawem mówił też abp Nzapalainga, komentując referendum konstytucyjne z grudnia 2015 roku. Według arcybiskupa „proces ten przebiegał w dużej mierze pokojowo”, choć doszło do aktów przemocy, w wyniku których wiele osób zginęło lub zostało rannych. „Widzieliśmy demonstrantów w KM5, muzułmańskiej dzielnicy Bangi, pokojowo wzywających mieszkańców do głosowania, a ich apel został wysłuchany. Wszyscy chcą zmienić swoje życie i zacząć nowe życie” – powiedział arcybiskup. 16 grudnia mieszkańcy KM5 ponownie wyszli na ulice, domagając się, aby siły ONZ rozmieszczone w Republice Środkowoafrykańskiej usunęły z ich dzielnicy agresywne bojówki, członków byłej Seleka. „Mieszkańcy KM5 są zakładnikami tych ludzi, którzy nadal chcą siać nienawiść i przemoc, ale pragną żyć w pokoju i pokojowego współistnienia ze wszystkimi” – wyjaśnił arcybiskup⁹.

Platforma Wyznań Religijnych Republiki Środkowoafrykańskiej (PCRC) wprowadziła różne inicjatywy, mające na celu zapobieganie przemocy. Obejmowały one mediacje na terenach walk, a z czasem także bezpośrednie

⁸ Agence Fides, *Pour le Président de la communauté islamique centrafricaine, «si nous voulons la paix, il faut être impartial et condamner toutes les exactions»*, 5 III 2014, http://www.fides.org/fr/news/37252-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Pour_le_President_de_la_communaute_islamique [15.07.2025].

⁹ Agence Fides, *Pour l'Archevêque de Bangui, «les centrafricains veulent la paix et l'unité du pays»*, 17 XII 2015, https://www.fides.org/fr/news/59001-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Pour_l_Archeveque_de_Bangui [22.07.2025].

szkolenie przywódców religijnych i innych liderów w zakresie zapobiegania mowie nienawiści i rozsiewaniu plotek, które mogą prowokować niepokoje i podżegać do starć. Zwracali się oni także bezpośrednio do przywódców poszczególnych ugrupowań zbrojnych, wzywając ich do wyrzeczenia się przemocy. Oprócz przywrócenia pokoju i bezpieczeństwa platforma przywódców religijnych inicjowała i wspomagała odbudowy szkół i ośrodków zdrowia. Wiele z tych działań zostało podjętych na prowincji, m.in. w Boda w Lobaye, Nola w Sangha-Mbaéré, Berbérati w Mambéré-Kadéi, Kaga-Bandoro w Nana-Gribizi, Bouar w Nana-Mambéré, Bangassou w Mbomou, Alindao i Mobaye w Basse-Kotto. We wszystkich tych miastach powstały także lokalne oddziały platformy wyznań religijnych (PCRC). Widać było wyraźnie, że wielu ludzi sprzyjało wizji pokoju i rozwoju kraju, proponowanej przez platformę wyznań religijnych (PCRC).

Dokonania platformy wyznań religijnych (PCRC) zostały też docenione przez papieża Franciszka, podczas jego podróży apostolskiej do Republiki Środkowoafrykańskiej w 2015 roku. „W tych dramatycznych czasach przywódcy chrześcijańscy i muzułmańscy starali się sprostać wyzwaniom chwili. Odegrali oni ważną rolę w przywróceniu harmonii i braterstwa między wszystkimi. Chciałbym wyrazić za to moją wdzięczność i uznanie. Możemy również przypomnieć liczne akty solidarności, jakie chrześcijanie i muzułmanie okazali swoim współobywatelom innych wyznań religijnych, przyjmując ich i broniąc ich w czasie ostatniego kryzysu w waszym kraju, a także w innych częściach świata” – mówił papież Franciszek do wiernych muzułmanów, zgromadzonych w meczecie w Bangi. „Razem musimy powiedzieć «nie» nienawiści, zemście i przemocy, zwłaszcza tej przemocy, której dopuszcza się w imię religii lub samego Boga. Bóg jest pokojem, Bóg *salam*”¹⁰. W swoim słowie, skierowanym do muzułmanów, papież Franciszek przeciwstawił się też religijnym uzasadnieniom walki zbrojnej, prowadzonej w Republice Środkowoafrykańskiej. „Wiemy dobrze, że ostatnie wydarzenia i akty przemocy, które wstrząsnęły waszym krajem, nie były podyktowane właściwie religijnymi pobudkami. Ci, którzy twierdzą, że wierzą w Boga, muszą być również mężczyznami i kobietami pokoju. Chrześcijanie, muzułmanie i wyznawcy tradycyjnych religii od wielu lat żyją razem w pokoju. Powinny one zatem zachować jedność w dążeniu do położenia kresu wszelkim działaniom, które bez względu na to, z jakiegokolwiek strony zniekształcają oblicze Boga, a których ostatecznym celem jest obrona partykularnych interesów

¹⁰ Franciszek, *Rencontre avec la communauté musulmane*.

wszelkimi środkami, ze szkodą dla dobra wspólnego”¹¹. Zaś na spotkaniu ekumenicznym na Wydziale Teologii Ewangelickiej w Bangi zdecydowanie wskazał na źródło tej nienawiści, z teologicznego punktu widzenia: „Bóg nie czyni różnic między tymi, którzy cierpią. Często nazywałem to «ekumenizmem krwi». Wszystkie nasze wspólnoty cierpią jednakowo z powodu niesprawiedliwości i ślepej nienawiści, rozpętanej przez diabła”¹².

W dniu 25 maja 2018 r. Platforma Wyznań Religijnych Republiki Środkowoafrykańskiej (PCRC) opublikowała memorandum, które dotyczyło kryzysu trwającego w kraju od 2012 roku. Memorandum to zostało podpisane przez trzech przywódców, stojących od początku na czele platformy. Tekst przesłania wyrażał obawy i pytania dotyczące przewlekłego kryzysu kraju oraz wzywał do zatrzymania oczywistej, zagranicznej ingerencji w Republice Środkowoafrykańskiej. Zdaniem przywódców platformy wyznań religijnych (PCRC) kryzys kraju ma swoje źródło przede wszystkim w „złym zarządzaniu, korupcji, klientelizmie, wykluczeniu, regionalizmie, odmowie zmiany władzy, ubóstwa, złym podziale bogactwa, słabości instytucji republikańskich, kryzysie przywództwa, bezkarności i braku bezpieczeństwa, wielokrotnie potępianych”. W memorandum zaznaczono także i napiętnowano „dążenia niektórych krajów sąsiednich i zagranicznych, które starają się realizować w Republice Środkowoafrykańskiej ukryte plany, aby zająć ten kraj za pomocą kierowanych i utrzymywanych przez siebie grup zbrojnych, a tym samym kontrolować zasoby tego kraju”¹³. Przywódcy platformy wyznań religijnych (PCRC) napiętnowali również sojusz niektórych grup polityczno-zbrojnych z zagranicznymi najemnikami w celu destabilizacji kraju. Sojusz ten wykorzystywał – zdaniem przywódców platformy – sztuczne podziały między chrześcijanami i muzułmanami, aby odwrócić uwagę od rzeczywistych celów i wywołać chaos. Tymi faktycznymi celami walczących frakcji jest przejęcie władzy i kontrola nad bogactwami naturalnymi Republiki Środkowoafrykańskiej, ze szkodą dla ogółu ludności. Tym samym przywódcy religijni po raz

¹¹ Tamże.

¹² Franciszek, Spotkanie ze wspólnotami ewangelickimi. Przemówienie. Bangi, Wydział Teologii Ewangelickiej, 29 XI 2015, http://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2015/november/documents/papa-francesco_20151129_repubblica-centrafricana-comunita-evangeliche.html [13.07.2025].

¹³ Przywódcy platformy wyznań religijnych (PCRC), nazywani czasem „trzema lwami”, podkreślali instrumentalizację religii w walce, której celem jest przejęcie kontroli nad zasobami kraju, a także mniej lub bardziej ukryte intencje polityczne bogatych krajów w wypowiedziach przytoczonych w bardzo dobrym filmie dokumentalnym: *Siriri, le cardinal et l'imam*, reż. Manuel von Stürler, Beauvoir Films, Szwajcaria, czas trwania 76 min.

kolejny potwierdzili, że konflikt ma podłoże polityczne, a nie religijne. Niejako na marginesie w memorandum wskazano również na brak profesjonalizmu niektórych kontyngentów Misji ONZ w Republice Środkowoafrykańskiej (MINUSCA), oskarżając je nawet o dostarczanie broni i amunicji niektórym grupom rebeliantów. Przywódcy religijni zakończyli memorandum kilkoma zaleceniami dotyczącymi przezwyciężenia kryzysu. Na koniec uczulili młodzież, aby nie ulegała manipulacjom etnicznym i religijnym i nie wstępowała do grup zbrojnych, które sieją niestabilność w kraju. Wezwali także wszystkich do poszanowania przekonań każdego obywatela i miejsc kultu oraz do podjęcia szczerego dialogu, w celu przywrócenia trwałego pokoju w Republice Środkowoafrykańskiej¹⁴.

Zespoły mediacyjne i interwencje podczas konfliktów

Od początku swego istnienia Platforma Wyznań Religijnych Republiki Środkowoafrykańskiej (PCRC) zaangażowała się w rozwiązywanie ostrych, lokalnych konfliktów. Swoją metodę rozwiązywania konfliktów zarysowała, odpowiadając na pytanie szwajcarskiego dziennikarza, postawione w 2015 r.: „Jak w praktyce pojednać ludzi?”. Arcybiskup Dieudonné Nzapalainga wyjaśnił: „Postępujemy metodycznie. Po naszym przybyciu każdy spotyka się ze swoją wspólnotą i notuje wszystkie skargi. Następnie wszyscy trzej spotykamy się, aby podsumować sytuację. Następnie zbieramy wszystkich imamów, pastorów i opatów przy stole i zachęcamy ich do formułowania oskarżeń, porównywania wersji, wyjaśniania nieporozumień i proszenia o przebaczenie. Ci ludzie nie rozmawiali ze sobą od miesięcy! Musimy na nowo ustalić prawdę. To właśnie robimy na oczach całej zgromadzonej ludności, często po raz pierwszy. Przykład? Muzułmański sklepikarz jest znienawidzony, ponieważ uważa się, że sprzedaje kradzione towary. W rzeczywistości sam jest ofiarą bojowników okupujących jego sklep”. Pastor Nicolas Guerekoyame zauważył: „Uważa się, że muzułmanie są współnikami Seleka, ale wielu z nich pada ich ofiarą”. „To samo dotyczy Antibalaka, która atakuje nie tylko muzułmanów; dziś w Bangui chrześcijanie cierpią bardziej” – uzupełnił imam Oumar Kobine Layama¹⁵.

¹⁴ Por. C. Mouzou, *En Centrafrique les leaders religieux disent Stop aux interférences étrangères*, <https://www.vaticannews.va/fr/afrique/news/2018-05/en-centrafrique-les-leaders-religieux-disent-stop-aux-interferen.html> [15.07.2025].

¹⁵ Allemand, *Imam, archevêque et Pasteur*.

Początki tej praktyki były jednak bardzo trudne. Inspekcje przywódców wyznań religijnych (z marca 2013 r.) objęły miasta Grimari, Bambari, Alinda i Mobaye i znalazły w nich „godną ubolewania sytuację”. Arcybiskup Dieudonné Nzapalainga powiedział z goryczą, że „czuje się opuszczony. Kiedy widzisz tych wszystkich młodych ludzi z bronią, widzisz te wszystkie zniszczone budynki, jakie jest spustoszenie. Widzieliśmy też strach na twarzach niektórych ludzi. Wywarło to na nas głębokie wrażenie”. Ze swojej strony imam Kobir Layama potępił fakt, że działania Seleka mogą sprowokować konflikt między chrześcijanami i muzułmanami. Stwierdził on, że jest „zniesmaczony” i rozgoryczony całą sprawą¹⁶. Zaś na przełomie października i listopada 2013 r. „chrześcijanie z Bouar, którzy schronili się w katedrze podczas zamieszek pod koniec października, opuścili miejsce kultu, ale niektórzy z nich, zamiast wrócić do domów, woleli ukryć się na wsi” – oświadczył o. Gusmeroli. By pomóc im w powrocie do zwykłego życia chrześcijańscy i muzułmańscy przywódcy religijni organizowali niemal cotygodniowe spotkania przedstawicieli Diecezjalnej Komisji Sprawiedliwości i Pokoju z przywódcami muzułmańskimi. Spotkanie obejmowało też chwile wspólnej refleksji i modlitwy, aby uniknąć podsycania nowych podziałów i uspokoić umysły” – wyjaśniał o. Gusmeroli¹⁷.

Po ataku Antibalaka na Bangi (5 grudnia 2013 r.) chrześcijańscy i muzułmańscy przywódcy religijni podjęli szereg wspólnych inicjatyw, by przełamać nakręcającą się spiralę nienawiści. 11 grudnia w dzielnicy PK 13 w Bangui odbyło się spotkanie pojednawcze między społecznościami muzułmańską i chrześcijańską, w którym uczestniczyło około stu osób. Tego samego dnia przywódcy chrześcijańscy i muzułmańscy dokonali kolejnego symbolicznego gestu: rozdali żywność 10 000 osobom przesiedlonym ze stolicy¹⁸.

W 2014 r. abp Dieudonné Nzapalainga i imam Oumar Kobine Layama wystosowali apel, by rozbrajać tych, którzy przychodzą do kościoła czy też meczetu z bronią. „Wszyscy nasi bracia, którzy posiadają broń, powinni ją

¹⁶ Agence Fides, *Déclaration des Evêques centrafricains: «découragés par les conditions de la population»*.

¹⁷ Agence Fides, *Retour au calme à Bouar et action de la Caritas au profit des évacués*, 11 XI 2013, http://www.fides.org/fr/news/36515-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Retour_au_calme_a_Bouar [14.07.2025].

¹⁸ Agence Fides, *Tentatives des responsables chrétiens et musulmans visant à briser la spirale de la violence interreligieuse*, 13 XII 2013, http://www.fides.org/fr/news/36775-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Tentatives_des_responsables_chretiens_et_musulmans [14.07.2025].

oddać. Wojsko musi ich wszystkich rozbroić, zarówno w kościołach, jak i meczetach. Zbyt wielu mieszkańców Afryki Środkowej ma broń, zarówno muzułmanów, jak i chrześcijan. Broń nie opowiedziała się po którejkolwiek ze stron” – stwierdził prałat Nzapalainga. „Są ludzie, którzy infiltrują miejsca kultu z bronią, w tym meczety” – powtórzył imam, apelując o wsparcie dla operacji rozbrojeniowych prowadzonych przez siły międzynarodowe wysłane do Republiki Środkowoafrykańskiej, aby pomóc lokalnym władzom w powstrzymaniu przemocy¹⁹. W tym samym roku jednak ci przywódcy religijni ubolewali nad tym, że „brak jest wdrożenia rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 2121, 2127 i 2134, które wymagają rozbrojenia siłowego grup zbrojnych oraz natychmiastowego wdrożenia procesu rozbrojenia, demobilizacji i reintegracji kombatanów, co jest warunkiem *sine qua non* przywrócenia bezpieczeństwa na całym terytorium kraju”. Zauważali także „niechęć, jeśli nie wręcz sprzeciw, niektórych władz Republiki Środkowoafrykańskiej i partnerów Republiki Środkowoafrykańskiej do odbudowy narodowych sił zbrojnych”, bez których niemożliwe jest przeprowadzenie skutecznych operacji rozbrojeniowych i zagwarantowanie bezpieczeństwa kraju. Ich oświadczenie odrzucało również wszelkie próby podziału kraju. W tym kontekście uważali oni za niewłaściwe organizowanie okrągłego stołu w sprawie Republiki Środkowoafrykańskiej w Brazzaville, który odbył się 27 czerwca, wzywając prezydenta Denisa Sassou Nguesso, mediatora w kryzysie środkowoafrykańskim, „do zorganizowania konsultacji z mieszkańcami Afryki Środkowej, pochodzącymi ze społeczności lokalnych, na terytorium Afryki Środkowej, w celu rozwiązania kryzysu”²⁰.

Dążąc do przebaczenia i pojednania, abp Nzapalainga odwiedzał obozy recepcyjne dla byłych bojowników Seleka, którzy złożyli broń. W listopadzie 2014 r. odwiedził obóz Beal w Bangui, gdzie przebywało ok. 1000 byłych bojowników. Między nimi a rządem i mieszkańcami miasta dochodziło do licznych napięć. Ich źródłem były też kwestie bytowe. „Dla mnie, jako człowieka

¹⁹ Agence Fides, *Appel conjoint de l'Archevêque de Bangui et du Président de la communauté islamique locale contre les infiltrés armés se trouvant dans les églises et les mosquées*, 24 II 2014, http://www.fides.org/fr/news/37288-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Appel_conjoint [15.07.2025].

²⁰ Agence Fides, *Appel des responsables religieux et politiques en faveur du «lancement immédiat du désarmement pour garantir la sécurité»*, 11 VII 2014, https://www.fides.org/fr/news/38104-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Appel_des_responsables_religieux_et_politiques_en_faveur_du_lancement_immediat_du_desarmement_pour_garantir_la_securite [15.07.2025].

Bożego, gdziekolwiek są mężczyźni, kobiety i dzieci, są oni dziećmi Boga stworzonymi na Jego obraz. Trzy dni temu przybyłem, zobaczyłem nędzę, cierpienie wszystkich tych młodych ludzi, nie mogę pozostać obojętny” – tak powiedział abp Nzapalainga, który przewodził grupie chrześcijan niosącej pomoc żywnościową dla byłych bojowników Seleka. W grupie tej był także zespół medyczny, złożony z pięciu siostr zakonnych i jednej osoby świeckiej. Gest abp. Nzapalaingi został doceniony przez komendanta obozu Beal, Rodrique Yamendji’ego²¹. W Wigilię Bożego Narodzenia 2014 r. abp Nzapalainga odwiedził inny obóz recepcyjny dla byłych bojowników Seleka. „Przez dwie godziny wysłuchiwałem ich skarg, ponieważ wielokrotnie powtarzali, że nikt ich nie odwiedza” – powiedział abp Nzapalainga. Następnie odwiedził również podobne obozy, w których przebywali bojownicy Antibalaka²². W dniu 10 stycznia 2015 r. cały Episkopat środkowoafrykański udał się do obozu Ngaragba, przeznaczonego dla byłych członków Seleka. Biskupi przywieźli ubrania i żywność oraz rozmawiali z więźniami²³.

Imam Layama wzywał również wszystkich do „złożenia broni w imię Boga i w interesie swojego kraju”, zapowiadając w sierpniu 2017 r. przybycie członków platformy wyznań religijnych (PCRC) m.in. do Bangassou, Zémio, Obo, Mobaye i Batangafo, czyli miast doświadczających wówczas przemocy²⁴.

W tym czasie bardzo trudna sytuacja panowała wciąż w zrewoltowanym od dawna mieście Bria, na północnym-wschodzie kraju. „Pomimo licznych kampanii uświadamiających i apeli przywódców wspólnot religijnych w Bria o powrót pokoju, wznowiono walki między różnymi grupami zbrojnymi o kontrolę nad miastem i jego terenami górniczymi, co całkowicie

²¹ Agence Fides, *Geste de pardon et de réconciliation: aide de l’Archevêque de Bangui et de l’Eglise en faveur des anciens rebelles de la coalition Seleka*, 25 XI 2014, http://www.fides.org/fr/news/38977-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Geste_de_pardon_et_de_reconciliation [16.07.2025]; por. N. Long, *Ex-Rebels ‘Contained’ in Central Africa Republic Capital*, Voice of America, 14 XI 2014, <https://www.voanews.com/a/ex-rebels-contained-in-central-africa-republic-capital/2520410.html> [16.07.2025]

²² Por. Agence Fides, *Nouvelle visite de l’Archevêque de Bangui aux anciens rebelles de la Seleka*, 30 XII 2014, http://www.fides.org/fr/news/39197-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Nouvelle_visite_de_l_Archeveque [16.07.2025].

²³ Por. Agence Fides, *Amélioration de la situation et lancement d’une campagne en faveur de la cohésion sociale de la part de la Conférence épiscopale*, 13 I 2015, http://www.fides.org/fr/news/39251-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Amelioration_de_la_situation [20.07.2025].

²⁴ Agence Fides, *Appel à l’adieu aux armes de la part de l’imam Kobine Layama*.

sparaliżowało słabą spójność społeczną i współistnienie chrześcijan i muzułmanów” – stwierdzali przywódcy platformy wyznań religijnych (PCRC) w sierpniu 2017 roku. Miasto Bria, położone w środkowo-wschodniej części Republiki Środkowoafrykańskiej, od miesięcy było miejscem starć między rywalizującymi bojówkami, których celem była kontrola nad miastem, a zwłaszcza nad otaczającymi je kopalniami złota i diamentów. „Bria stała się miastem nie do poznania” – piętnował walki pastor Augusto Ngbando. „Społeczności, które kiedyś żyły w idealnej harmonii, stały się wrogami. Teraz dzieci nie mogą już chodzić do szkoły, a rolnicy nie mogą wychodzić na swoje pola z powodu uzbrojonych mężczyzn przeszukujących lasy. Targowiska są prawie puste. Uzbrojeni mężczyźni przemieszczają się do dzielnic, które im odpowiadają, bojąc się ataków ze strony rywalizujących grup” – relacjonował miejscowy pastor i jednocześnie prosił przywódców platformy wyznań religijnych (PCRC) – w tym kard. Nzapalainga – o przybycie do jego miasta i podjęcie próby mediacji między stronami konfliktu. „Dzięki kampaniom uświadamiającym prowadzonym przez wszystkich przywódców religijnych, pokój i harmonia zaczęły powracać do społeczeństwa, ale ostatnie starcia między różnymi grupami zbrojnymi zniweczyły wysiłki podejmowane przez tych przywódców religijnych na rzecz przywrócenia pokoju” – wyjaśniał pastor²⁵.

Jedną z kolejnych prób powstrzymania procesów zmierzających do pokoju i stabilizacji był atak na parafię Matki Bożej Fatimskiej, dokonany 1 maja 2018 roku. W ataku zginęły 24 osoby, a 170 zostało rannych. Wśród zabitych był szanowany ks. Albert Toungoumala Baba, który w okresie najostrejszych faz wojny przyjął w swojej parafii tysiące uciekinierów. Według środkowoafrykańskich przywódców religijnych ten brutalny napad był przejawem dążeń do podziału kraju, przez uczynienie go niemożliwym do rządzenia. „Wszystkie wyznania religijne w Republice Środkowoafrykańskiej kategorycznie sprzeciwiają się tym destabilizującym działaniom” – napisali w oświadczeniu przywódcy platformy wyznań religijnych (PCRC). Wzywali oni ludność, a zwłaszcza młodzież, do „zachowania spokoju i nieulegania nienawiści oraz przemocy”. Przywódcy religijni zarządzili także „trzy dni modlitwy we wszystkich kościołach i meczetach, 10, 11 i 12 maja 2018 r., w intencji powrotu pokoju do serc i umysłów oraz o ochronę naszego kraju przed niebezpieczeństwem ze strony tych wrogów”. Na koniec przywódcy

²⁵ Agence Fides, *Coexistence religieuse en danger à Bria suite à des combats pour le contrôle des mines*, 30 VIII 2017, https://www.fides.org/fr/news/62824-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Coexistence_religieuse_en_danger [21.07.2025].

religijni wezwali rząd i MINUSCA, by „dołożyli wszelkich starań w celu znalezienia i postawienia przed sądem sprawców tych haniebnych czynów”²⁶.

Na pytanie dziennikarza, czy przywódcy platformy wyznań religijnych (PCRC) sami nie są celem ataków, odpowiedzieli zgodnie, że tak. „Oczywiście. Dom imama został zniszczony. Arcybiskup gościł go przez sześć miesięcy. Ponieważ ja przyjąłem brata imama i jego rodzinę, otrzymałem osiem granatów w mojej świątyni” – powiedział pastor. Arcybiskup Nzapalainga dodał jednak zaraz: „Ale jesteśmy również uznawani za autorytet moralny. Przemawiamy do nich jak do zagubionych dzieci. Tym, którzy twierdzą, że walczą w imię swojej wiary, wskazujemy na sprzeczności. Kiedy ludzie są niesłusznie przetrzymywani, domagamy się rozliczenia i ich uwolnienia. Początkowo byliśmy jedynymi, którzy mogli to powiedzieć. Kiedy imam głośno oświadczył: «Dobry muzułmanin nie kradnie», tłum nagroził go brawami. Od tamtej pory nasze podejście inspiruje innych, także młodzież i kobiety”. „Teraz spotkać można nawet bojówkarzy Antibalaka, którzy przychodzą do mnie po radę, gdy mają problem. A bojówkarze Seleka idą do pastora lub arcybiskupa” – dodał imam²⁷.

Wojna religijna – nieświadome uproszczenie czy celowa manipulacja?

Bardzo często w swoich indywidualnych i wspólnych wystąpieniach abp Nzapalainga, imam Layama i pastor Guerekoyame, przywódcy platformy wyznań religijnych (PCRC), podkreślali, że wojna domowa w Republice Środkowoafrykańskiej nie jest wojną religijną. „Jeśli widzicie nas razem, oznacza to, że religijne współistnienie mieszkańców Afryki Środkowej jest możliwe. Konflikt w naszym kraju nie ma podłoża religijnego, lecz jest wynikiem politycznej manipulacji, która wykorzystuje religię” – mówili na przykład w listopadzie 2014 r. w Rzymie, gdzie razem uczestniczyli w szkoleniu, którego celem było wspieranie pokoju i współistnienia między wspólnotami religijnymi. Szkolenie to było zorganizowane przez wspólnotę San Egidio. „Niestety, w Republice Środkowoafrykańskiej są ludzie, którzy nie są w pełni świadomi tej sytuacji i dołączają do różnych bojówek walczących ze sobą,

²⁶ Agence Fides, *Déclaration de la Plateforme des Confessions Religieuses de Centrafrique relative aux événements douloureux du 1er mai*, 7 V 2018, http://www.fides.org/fr/news/64142-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Declaration_de_la_Plateforme [20.07.2025].

²⁷ Allemand, *Imam, archevêque et Pasteur*.

myśląc, że bronią swojej wspólnoty. Nasi przywódcy religijni postanowili zatrzymać tę spiralę manipulacji religią dla celów politycznych. My, mieszkańcy Afryki Środkowej, musimy jako pierwsi przeciwstawić się temu kryzysowi, starając się go rozwiązać przy pomocy międzynarodowej” – mówili przedstawiciele platformy wyznań religijnych (PCRC), która rozbudowała swoje struktury w terenie. Przy tej okazji podali oni kilka konkretnych przykładów pomocy międzyreligijnej. W Bangi, w dzielnicy zamieszkaanej głównie przez muzułmanów, kilku chrześcijan zostało objętych ochroną przed przemocą ze strony muzułmanów, a ich domy były chronione podczas ucieczki chrześcijan, tak samo muzułmanie byli chronieni przez chrześcijan. Innym przykładem współistnienia była parafia Matki Bożej Fatimskiej w Bangui, gdzie odbywały się różne wspólne aktywności. „Najpilniejszym problemem jest rozbrojenie. [...] Przede wszystkim jednak musimy rozbroić dusze ludzi. I to właśnie religie mogą odegrać w tym fundamentalną rolę” – podsumowywali przedstawiciele platformy wyznań religijnych (PCRC)²⁸.

„To nie jest wojna religijna. Imam Layana gościł u mnie przez pięć miesięcy. Siedzieliśmy przy tym samym stole i dzieliliśmy ten sam ogląd sytuacji. Broniliśmy tej samej sprawy, obrony narodu środkowoafrykańskiego, i pomagaliśmy tym, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji. Kiedy pozostajemy daleko od siebie, można stworzyć sobie wtedy wypaczony obraz drugiego człowieka, ale kiedy się zbliżamy do siebie, odkrywamy prawdziwe oblicze drugiego. Musimy prowadzić dialog z muzułmanami, którzy są naszymi braćmi, ponieważ potrzebujemy oglądu sytuacji przez innych. Również w tej kwestii musimy być pokorni, ponieważ rozwiązania znaleźć można tylko z innymi” – mówił w wywiadzie w maju 2015 r. abp Nzapalainga²⁹. W podobnym duchu wypowiadał się imam Layana: „Proszę osoby uciekające się do przemocy, aby nie dawały szans tym, którzy z powodów politycznych i dla osobistych korzyści deklarują, że kryzys ma charakter religijny”³⁰.

²⁸ Agence Fides, *Pour trois participants à la plateforme interreligieuse pour la paix, «le conflit est politique et non religieux»*, 6 II 2015, http://www.fides.org/fr/news/39439-AFRIQUE_RE-PUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Pour_trois_participants [20.07.2025].

²⁹ Agence Fides, *L'Archevêque de Bangui, «nous devons être humbles pour avoir le courage de nous pardonner réciproquement»*, 18 V 2015, http://www.fides.org/fr/news/40112-AFRIQUE_RE-PUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Pour_l_Archeveque_de_Bangui [20.07.2025].

³⁰ Agence Fides, *Appel à l'adieu aux armes de la part de l'imam Kobine Layama au nom des responsables religieux centrafricains*, 4 VIII 2017, http://www.fides.org/fr/news/62756-AFRIQUE_RE-PUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Appel_a_l_adieu_aux_armes [14.08.2025].

Bardzo znamienne są także ich wypowiedzi z września 2017 roku. Imam Layama mówił wówczas, że w kraju, w którym 80% populacji stanowią chrześcijanie – po równo katolicy i protestanci – a 20% muzułmanie, „naszym obowiązkiem było podkreślanie tego, co nas łączy, a nie tego, co nas dzieli”. Obecność grup zbrojnych podających się za islamskie – a mianowicie byłych rebeliantów Seleki – lub chrześcijańskie – tzw. milicji Antibalaka – ma podłoże polityczne i jest związana z eksploatacją zasobów naturalnych kraju. „Zawsze odmawialiśmy twierdzenia, że Antibalaka to chrześcijanie. To mordercy i kropka” – oświadczył kardynał Nzapalainga. „Dlatego stworzyliśmy Platformę Wyznań Religijnych Afryki Środkowej, aby potwierdzić jedność naszych religii” – mówił dalej kardynał. Prezydent Afryki Środkowej Faustin-Archange Touadéra zwołał różne frakcje środkowoafrykańskie w celu omówienia pokoju, z wyjątkiem dwóch – ubolewał imam Layama, a mianowicie „François Bozizé i Michela Djotodii – odpowiednio prezydenta obalonego przez rebeliantów Seleki i przywódcy tej drugiej, który następnie ogłosił się głową państwa. Te dwie frakcje działają na obszarach wydobywania złota i działają wyłącznie zgodnie ze swoimi interesami gospodarczymi. Zrozumcie zatem, że sprzeciw religijny jest daleki od tej historii”³¹. Podobnego zdania jest wielu obserwatorów i misjonarzy. „W Republice Środkowoafrykańskiej toczy się wojna interesów. Politycy wykorzystują różnice, by się wzbogacić. Ludność jednak nie chce wojny, z wyjątkiem milicjantów, którym płaci się za walkę, i dąży do współistnienia” – mówiła s. Diletta, jedna z członkiń Ruchu Focolari, pracująca w Bangi. Od lat wspólnota ta działa na rzecz jedności i dialogu między różnymi społecznościami, chociaż ten dialog z zewnątrz wydaje się trudny. „Od początku wojny domowej w 2013 roku – wyjaśniała s. Diletta – do serc ludzi wkradła się mentalność przemocy. Staramy się rozbroić mechanizm prowadzący do przemocy, aby otworzyć drzwi do pojednania”. Jej zdaniem ludność miała już dość podziałów, ataków, rozlewu krwi i wszelkiego rodzaju przemocy. Tej wojny chcieli politycy, a nie zwykli ludzie³². „Wojna w Republice Środkowoafrykańskiej, która faktycznie rozpoczęła się w 2012 roku, nie jest konfliktem wyznaniowym ani etnicznym. Jest to raczej kolejny konflikt o zdobycie władzy

³¹ Agence Fides, *Précisions de la part de l'Archevêque de Bangui concernant les milices antibalakas*, 5 IX 2017, http://www.fides.org/fr/news/62862-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Precisions_de_la_part_de_l_Archeveque [18.08.2025].

³² Agence Fides, *Témoignage de consacrées des Focolari sur le conflit en cours*, 5 V 2018, http://www.fides.org/fr/news/64137-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Temoignage_de_consacrees [20.07.2025].

i eksploatację obfitych zasobów podziemnych” – potwierdzał o. Federico Trincherro, karmelita bosy³³.

Po wspomnianym wyżej ataku na parafię Matki Bożej Fatimskiej, 1 maja 2018 r., przywódcy platformy wyznań religijnych (PCRC) domagali się w memorandum dotyczącym kryzysu, położenia kresu zagranicznej ingerencji w Republice Środkowoafrykańskiej. „Kryzys w Afryce Środkowej ma swoje korzenie nie tylko w złym zarządzaniu, korupcji, kumoterstwie, wykluczeniu, regionalizmie, odrzuceniu zmian politycznych, ubóstwie, złej redystrybucji bogactwa, słabości instytucji republikańskich, kryzysie przywództwa, bezkarności i braku bezpieczeństwa, które były wielokrotnie potępiane, ale także w dążeniach niektórych sąsiednich i zagranicznych państw, które dążą do realizacji ukrytych planów w kraju, aby go okupować za pośrednictwem kierowanych i utrzymywanych przez siebie grup zbrojnych, a tym samym kontrolować zasoby Republiki Środkowoafrykańskiej” – głosił tekst memorandum. „Niektórzy rodacy, kierując się pogonią za łatwym zyskiem i zdobyciem władzy niedemokratycznymi środkami, sprzymierzają się z zagranicznymi najemnikami, głównie z Czadu i Sudanu, aby zdestabilizować kraj Afryki Środkowej. Ci rodacy aranżują przemoc przy współudziale najemników, którzy bezczelnie wykorzystują sztuczny podział między chrześcijanami a muzułmanami jako dywersję, podczas gdy ich prawdziwym celem jest przejęcie władzy i kontrola nad zasobami naturalnymi Republiki Środkowoafrykańskiej ze szkodą dla mieszkańców Afryki Środkowej, którzy każdego dnia padają ofiarą niewyobrażalnych aktów przemocy” – twierdzili przywódcy religijni, którzy raz jeszcze powtórzyli, że konflikt ma podłoże polityczne, a nie religijne. Tekst memorandum napiętnował także brak profesjonalizmu niektórych oddziałów MINUSCA, oskarżając je nawet o dostarczanie broni i amunicji niektórym grupom rebeliantów. Przywódcy religijni zakończyli tekst kilkoma zaleceniami, dotyczącymi rozwiązania kryzysu, w tym apelem do młodych ludzi, aby nie ulegali manipulacjom etnicznym i religijnym i nie dali się zwербować do grup zbrojnych, które sieją niestabilność w kraju³⁴.

³³ Agence Fides, *Témoignage d'un missionnaire sur la figure du Père Tungumale Baba, «pasteur estimé pour son action en faveur de la réconciliation entre chrétiens et musulmans»*, 8 V 2018, http://www.fides.org/fr/news/64148-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Temoignage_d_un_missionnaire [27.08.2025].

³⁴ Agence Fides, *Mémoire de la Plateforme des Confessions Religieuses de Centrafrique contre les ingérences étrangères en Centrafrique*, 28 V 2018, https://www.fides.org/fr/news/64261-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Memoire_de_la_Plateforme [10.08.2025].

„Raporty o incydentach i masakrach dokonywanych przez grupy rebeliantów na ludności cywilnej nie odzwierciedlają rzeczywistości na miejscu. To, co jest powiedziane, transmitowane i retransmitowane na międzynarodowych falach radiowych, jest stronnictwo i instrumentalizowane. Kiedy w mieście lub wiosce dochodzi do tragedii; Ocaleni wiedzą, kto co zrobił [...]. Są jednak ofiarami i nie mają dostępu do międzynarodowych mediów, aby móc wyrazić swoje zdanie. [...] Bardzo często katów przedstawia się jako ofiary” – mówił o. Francis Davy Barka-Nado SMA. „Mieszkańcy Afryki Środkowej nie rozumieją, dlaczego międzynarodowe media robią wszystko, aby podtrzymywać przekonanie, że to, co dzieje się w Republice Środkowoafrykańskiej, jest wojną religijną między muzułmanami i chrześcijanami” – kontynuował o. Francis. „W związku z niedawnymi wydarzeniami, w których podczas uroczystości religijnej zginęło wielu wiernych, przywódcy platformy religijnej Republiki Środkowoafrykańskiej zaprosili ludzi na spotkanie na stadionie sportowym w Bangi w piątek 25 maja. Co ciekawe, tego dnia wyłączono kanały CAR. Nic na temat oświadczenia duchowych ojców platformy nie przedostało się do międzynarodowych mediów” – stwierdzał o. Francis Barka-Nado³⁵.

* * *

Trzecia wojna domowa w Republice Środkowoafrykańskiej była głównie starciem oddziałów zgrupowanych w koalicji Seleka oraz milicji, które określano wspólnym mianem Antibalaka. Wojnę tę zaczęto szeroko prezentować w mediach jako wojnę religijną, chrześcijańsko-muzułmańską. Ta wojna jednak – podobnie jak i inne kryzysy w Republice Środkowoafrykańskiej XXI wieku – wynika ze złożonej sieci czynników, których kombinacje w ciągu wielu lat nieprzerwanie destabilizują kraj, nie pozwalając mu zbudować solidnych struktur państwowych. Są to zarówno czynniki historyczne, jak i strukturalne. Czynniki strukturalne kryzysów odnoszą się przede wszystkim do wykorzystywania zamachów stanu jako sposobu dojścia do władzy oraz do złego rządzenia krajem, który od dłuższego czasu wykazuje symptomy państwa dysfunkcyjnego, a w ostatnich latach typowe symptomy państwa upadłego. Przez to władza państwowa nie może objąć całości kraju, a kryzys społeczno-gospodarczy, w którym dominuje

³⁵ Agence Fides, *Un génocide atypique, fléau pour le pays*, 4 VI 2018, https://www.fides.org/fr/news/64290-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Un_genocide_atypique_fleau_pour_le_pays [10.08.2025].

wielka bieda, korupcja, złe zarządzanie i rabunek zasobów naturalnych, w tym na przykład diamentów, złota i kości słoniowej, na stałe pogrążył ludność kraju w upokarzającej nędzy. Kryzys demokratyczny natomiast przejawia się m.in. brakiem struktur mediacyjnych, które potrafiłyby skutecznie zażegnywać konflikty. Tej sytuacji nie potrafiły zaradzić interwencje międzynarodowe. Ponadto wydaje się, że obecnie jedyną, funkcjonującą instytucją w kraju, posiadającą struktury organizacyjne także na terenach rządzonych przez poszczególne grupy rebeliantów, pozostaje Kościół katolicki. Podczas tego długiego konfliktu potrafił on wypracować formy współpracy międzyreligijnej, grupującej różne wyznania chrześcijańskie, a także miejscowych muzułmanów.

BIBLIOGRAFIA

Franciszek, *Rencontre avec la communauté musulmane. Discourse du Saint-Père. Mosquée centrale de Koudoukou, Bangui (République centrafricaine)*, 30 XI 2015, http://www.vatican.va/content/francesco/fr/speeches/2015/november/documents/papa-francesco_20151130_repubblica-centrafricana-musulmani.html [22.10.2020].

Franciszek, *Spotkanie ze wspólnotami ewangelickimi. Przemówienie*. Bangi, Wydział Teologii Ewangelickiej, 29 XI 2015, http://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2015/november/documents/papa-francesco_20151129_repubblica-centrafricana-comunita-evangeliche.html [13.07.2025].

Agence Fides, *Amélioration de la situation et lancement d'une campagne en faveur de la cohésion sociale de la part de la Conférence épiscopale*, 13 I 2015, http://www.fides.org/fr/news/39251-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Amelioration_de_la_situation [20.07.2025].

Agence Fides, *Appel à l'adieu aux armes de la part de l'imam Kobine Layama au nom des responsables religieux centrafricains*, 4 VIII 2017, http://www.fides.org/fr/news/62756-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Appel_a_l_adieu_aux_armes, [14.08.2025].

Agence Fides, *Appel conjoint de l'Archevêque de Bangui et du Président de la communauté islamique locale contre les infiltrés armés se trouvant dans les églises et les mosquées*, 24 II 2014, http://www.fides.org/fr/news/37288-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Appel_conjoint [15.07.2025].

- Agence Fides, *Appel des responsables religieux et politiques en faveur du «lancement immédiat du désarmement pour garantir la sécurité»*, 11 VII 2014, https://www.fides.org/fr/news/38104-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Appel_des_responsables_religieux_et_politiques_en_faveur_du_lancement_immediat_du_desarmement_pour_garantir_la_securite [15.07.2025].
- Agence Fides, *Coexistence religieuse en danger à Bria suite à des combats pour le contrôle des mines*, 30 VIII 2017, https://www.fides.org/fr/news/62824-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Coexistence_religieuse_en_danger [21.07.2025].
- Agence Fides, *Déclaration de la Plateforme des Confessions Religieuses de Centrafrique relative aux événements douloureux du 1er mai*, 7 V 2018, http://www.fides.org/fr/news/64142-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Declaration_de_la_Plateforme [20.07.2025].
- Agence Fides, *Geste de pardon et de réconciliation: aide de l'Archevêque de Bangui et de l'Eglise en faveur des anciens rebelles de la coalition Seleka*, 25 XI 2014, http://www.fides.org/fr/news/38977-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Geste_de_pardon_et_de_reconciliation [16.07.2025].
- Agence Fides, *L'Archevêque de Bangui, «nous devons être humbles pour avoir le courage de nous pardonner réciproquement»*, 18 V 2015, http://www.fides.org/fr/news/40112-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Pour_l_Archeveque_de_Bangui [20.07.2025].
- Agence Fides, *Mémoire de la Plateforme des Confessions Religieuses de Centrafrique contre les ingérences étrangères en Centrafrique*, 28 V 2018, https://www.fides.org/fr/news/64261-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Memorandum_de_la_Plateforme [10.08.2025].
- Agence Fides, *Nouvelle visite de l'Archevêque de Bangui aux anciens rebelles de la Seleka*, 30 XII 2014, http://www.fides.org/fr/news/39197-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Nouvelle_visite_de_l_Archeveque [16.07.2025].
- Agence Fides, *Pour l'Archevêque de Bangui, «les centrafricains veulent la paix et l'unité du pays»*, 17 XII 2015, https://www.fides.org/fr/news/59001-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Pour_l_Archeveque_de_Bangui [22.07.2025].
- Agence Fides, *Pour l'Evêque de Bossangoa, «il faut sortir de la logique de l'affrontement religieux. Nous nous trouvons face à des actes criminels»*, 1 VIII 2014, https://www.fides.org/fr/news/36880-AFRIQUE_AFRIQUE_CENTRAFRI

CAINE_Pour_l_Eveque_de_Bossangoa_il_faut_sortir_de_la_logique_de_l_af-
frontement_religieux [19.07.2025].

Agence Fides, *Pour le Président de la communauté islamique centrafricaine, «si nous voulons la paix, il faut être impartial et condamner toutes les exactions»*, 5 III 2014, http://www.fides.org/fr/news/37252-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Pour_le_President_de_la_communaute_islamique [15.07.2025].

Agence Fides, *Pour trois participants à la plateforme interreligieuse pour la paix, «le conflit est politique et non religieux»*, 6 II 2015, http://www.fides.org/fr/news/39439-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Pour_trois_participants [20.07.2025].

Agence Fides, *Précisions de la part de l'Archevêque de Bangui concernant les milices antibalakas*, 5 IX 2017, http://www.fides.org/fr/news/62862-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Precisions_de_la_part_de_l_Archeveque [18.08.2025].

Agence Fides, *Rébellion de la population à Bangassou suite aux abus de la Seleka. Selon l'Evêque, «la situation est explosive»*, 1 X 2013, http://www.fides.org/fr/news/36207-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Rebellion_de_la_population_a_Bangassou [14.07.2025].

Agence Fides, *Retour au calme à Bouar et action de la Caritas au profit des évacués*, 11 XI 2013, http://www.fides.org/fr/news/36515-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Retour_au_calme_a_Bouar [14.07.2025].

Agence Fides, *Témoignage d'un missionnaire sur la figure du Père Tungumale Baba, «pasteur estimé pour son action en faveur de la réconciliation entre chrétiens et musulmans»*, 8 V 2018, http://www.fides.org/fr/news/64148-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Temoignage_d_un_missionnaire [27.08.2025].

Agence Fides, *Témoignage de consacrées des Focolari sur le conflit en cours*, 5 V 2018, http://www.fides.org/fr/news/64137-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Temoignage_de_consacrees [20.07.2025].

Agence Fides, *Tentatives des responsables chrétiens et musulmans visant à briser la spirale de la violence interreligieuse*, 13 XII 2013, http://www.fides.org/fr/news/36775-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Tentatives_des_responsables_chretiens_et_musulmans [14.07.2025].

Agence Fides, *Un génocide atypique, fléau pour le pays*, 4 VI 2018, https://www.fides.org/fr/news/64290-AFRIQUE_REPUBLIQUE_CENTRAFRICAINE_Un_genocide_atypique_fleau_pour_le_pays [10.08.2025].

- Allemand A., *Imam, archevêque et pasteur: «Ne laissons pas la religion être instrumentalisée!»*, “*Trubune de Genève*”, 19 VIII 2015, <https://www.tdg.ch/imam-archeveque-et-pasteur-ne-laissons-pas-la-religion-etre-instrumentalisee-180978394665> [23.08.2025].
- Long N., *Ex-Rebels ‘Contained’ in Central Africa Republic Capital*, *Voice of America*, 14 XI 2014, <https://www.voanews.com/a/ex-rebels-contained-in-central-africa-republic-capital/2520410.html> [16.07.2025].
- Mouzou C., *En Centrafrique les leaders religieux disent Stop aux interférences étrangères*, <https://www.vaticannews.va/fr/afrique/news/2018-05/en-centrafrique-les-leaders-religieux-disent-stop-aux-interferen.html> [15.07.2025].
- Róžański J., *Walki Seleka i Antibalaka (Republika Środkowoafrykańska) – wojna niereligijna*, w: *Collectanea Sudanica et Africana*, vol. 4, red. W. Ciśło, J. Górka, J. Róžański, Pelplin 2025, s. 113–152.